



CONVERSA

Àngel SabaterLA MEMÒRIA VIVA DE
TORRENT I TORRENTÍ

RETRAT DE FAMÍLIA

**Els Serra de la
Torre Bagura**ENTRE TORROELLA I
L'ESTARTIT, DEFENSANT
L'OFICI DE PAGÈS

PERFILS

Joan RouraDE REVISOR DEL CARRILET
A PROPIETARI DE L'ESTACIÓ
DE LA FONT PICANT**Joan Bañeras**PASTOR I PAGÈS
D'AQUELLA
PERATALLADA D'ABANS**Emili Lozano**UN BOSQUETÀ CASSANENC
D'AVANTPASSATS
INQUIETS**Esther Xuclà**DE CAL DOMER DE
CASAVELLS, FILLA D'UN
ESCLOPETER DE MONELLS

INDRET

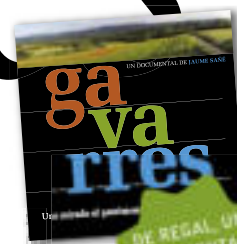
PanedesUNA MIRADA EN
EL PAISATGE**Girona, els pins,
la muralla**

A PEU

**Ruta de terrissaires
i rajolers per Quart****Les valls del
Romanyà i del Gatell**

gavarres

www.gavarres.com

DE REGAL UN
DOCUMENTAL
SOBRE EL
MASSIS

DOSSIER

FOCS, NEVADES, I ALTRES DESGRÀCIES

53 planes que ens recorden
aiguats, glaçades, accidents,
plagues... fets dolorosos,
circumstàncies adverses
que la memòria
popular encara
conserva



VINE AL MUSEU DE
QUAN ELS ANIMALS
TREBALLAVEN PER
ALS HOMES I ELS
HOMES TREBALLAVEN
COM A ANIMALS.



Vine al nou Museu de la Vida Rural i veuràs com era la vida al camp fa més de cent anys. Segur que et sorprendrà tot el que podria ensenyar-nos un pagès de fa dos segles. Coses com el valor del reciclatge i de l'esforç, o la paciència, o el que costa dur a taula un parell de tomàquets. Descobreix un edifici nou, i un contingut renovat que converteix el MVR en un dels museus més moderns del nostre país. Perquè al nou museu hi ha lloc per a tot: des d'eines anteriors al segle XVIII fins a unes innovadores galeries de teatre virtual o un espai de jocs interactius. Diguem que no hi ha una manera més avançada de fer la vista entera.

MUSEU
VIDA RURAL
L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ



www.museuvidarural.cat

PER SABER ON ANEM,
CAL SABER D'ON VENIM.

EDITA >
Editorial Gavarres, SL
Germà Agustí, 1
17244 Cassà de la Selva

REDACCIÓ >
Telèfon 972 46 29 29
revista@gavarres.com

PUBLICITAT I SUBSCRIPCIONS >
Telèfon 972 46 29 29 (Eva)
comercial@gavarres.com

DIRECTOR EDITORIAL >
Àngel Madrià
angel@gavarres.com

DIRECTOR >
Pitu Basart
pitu@gavarres.com

COORDINADOR CONTINGUTS >
Xavier Cortadellas

COORDINADORS >
Eloi Madrià > Patrimoni
Carles Serra > Actualitat

COL·LABORADORS >
Xavier Albertí
Joan Badia-Homs
Jaume Badias
Aina Basart
Teresa Bonal
Jordi Bonet-Coll
Josep Burset
Teresa Costa
Paco Dalmau
Xavier Febrés
Lluís Freixas
Jordi Frigola i Arpa
Josep M. Fusté
Dolors Grau
Natàlia Iglesias
Àngel Jiménez
Esther Loaisa
Isabel Llauger
Albert Llenas
Anaïs Llenas
Joan Llinàs
Elvis Mallorquí
Miquel Martín
Lidia Masllorens
Gustavo Mendoza
Jordi Merino
Lourdes Oliveras
Miquel Pairolí
Joan Pinsach
Marta Planellas
Quim Pou
Àngel del Pozo
Francesc Prat
Judith Pujadó
Eduard Punset
Daniel Punset
Enric Ramonet
Nuri Sabat
Daniel Sabater
Elisabet Serra
Núria Terris
Jordi Turró
Salvador Vega
Narcís Vicens
Xavier Viñas
Sílvia Yxart

EDICIÓ DE TEXTOS >
Carme Xifre

DISSENY I MAQUETACIÓ >
AMDG (Jon Giera)

IMPRESSIÓ >
Agpograf

DISTRIBUCIÓ >
GLV

DIPÒSIT LEGAL >
GI-889-2002

ISSN >
2013-3650

PUBLICACIONS DE L'EDITORIAL >

Cadi-pedraforca
www.cadipedraforca.cat

Les Garrotxes
www.garrotxes.cat

Alberes
www.alberes.cat

PUBLICACIÓ ASSOCIADA A >



> 'Millor Publicació en Català 2004'
> 'Círcula d'Arboç 2005'
> Premi APPEC 'Millor Editorial en Català 2008'



FOTO DE PORTADA: L'ENCARNACIÓ
BARRIS LLEGINT EL REPORTATGE,
DEL FOC DE L'ANY 1928, PUBLICAT AL
SUPLEMENT DE 'MUNDO GRÁFICO',
CEDIT PER XAVIER PERICH.
AUTOR: JOSEP M. FUSTÉ.

gavarres

4-5

PRIMERS RELLEUS CLARIANES D'IMMORTALITAT

FRANCESC PRAT (TEXT) // ÀNGEL DEL POZO (IL·LUSTRACIÓ)

7-15

CARTES DELS LECTORS / ACTUALITAT

16-22

CONVERSA ÀNGEL SABATER

XAVIER CORTADELLAS (TEXT) // EDUARD PUNSET (FOTOGRAFIA)

24-29

RETRAT DE FAMÍLIA ELS SERRA DE LA TORRE BAGURA

SÍLVIA YXART (TEXT) // ELISABET SERRA (FOTOGRAFIA)

30-37

PERFILS

JOSEP ROURA / JOAN BAÑERAS / EMILI LOZANO / ESTHER XUCLÀ

JUDIT PUJADÓ, JORDI BONET-COLL, PITU BASART I XAVIER CORTADELLAS (TEXT)
JUDIT PUJADÓ, EDUARD PUNSET, AINA BASART I EDUARD PUNSET (FOTOGRAFIA)

39-95

DOSSIER

FOCS, NEVADES I ALTRES DESGRÀCIES

XAVIER CORTADELLAS (COORDINACIÓ)

97-115

PATRIMONI

ETNOLOGIA // ARQUITECTURA // ARQUEOLOGIA // HISTÒRIA // NISSAGUES // LLENGUA // FAUNA // FLORA

116-119

INDRET PANEDES

PITU BASART (TEXT) // LÍDIA MASLLORENS (FOTOGRAFIA)

120-123

UNA MIRADA EN EL PAISATGE GIRONA, ELS PINS, LA MURALLA

MIQUEL PAIROLÍ (TEXT) // XAVIER ALBERTÍ (FOTOGRAFIA)

124-127

A PEU

RUTA DE TERRISSAIRES I RAJOLERS

DANIEL SABATER (TEXT I FOTOGRAFIA)

LES VALLS DEL ROMANYÀ I DEL GATELL

DANIEL PUNSETI (TEXT I FOTOGRAFIA)

128-129

MEMÒRIA FOTOGRÀFICA LA PESCA D'AIGUA DOLÇA

LLUÍS FREIXAS (TEXT) // DOLORS GRAU (RECERCA FOTOGRÀFICA)

CONVERSA AMB L'HOME MÉS GRAN DE TORRENTÍ. *A Torrentí hi ha tan poca gent que, el dia que ens hi acostem, no trobem ningú que ens pugui informar d'on viu l'Àngel. Cinc masos enclavats entre la muntanya de Trullars i la plana que porta a Pals, un carrer que és també carretera i un cotxe que passa cada quart d'hora. L'Eduard i jo ens arribem a Torrent i un jardiner ens diu que l'Àngel viu justament passat un camí on hi ha un rètol que anuncia passejades amb poni. Ha anat feinejant, mentre ens esperava. Però com dir a l'home més gran de Torrent i de Torrentí que no el trobàvem sense que es posi a riure? Opto per dir-li que primer hem anat al mas Carreres.*

Xavier Cortadellas > TEXT // Eduard Punset > FOTOGRAFIA

Àngel Sabater

—«L'amo és de Girona. La seva mare havia regentat molts anys el Palau del Calçat, al carrer Argenteria; el pare, el senyor Ramon, feia d'escrivent a can Puig ferreter. Van comprar el mas als de can Barris de Palafrugell, una de les famílies més importants del suro. Va ser l'última finca que es van vendre. El senyor Barris portava directament el mas, però hi tenia un majordom.»

—Un masover?

—«Sí, un majordom. Va comprar el mas al senyor Jonama de Palafrugell, que havia estat molt ric i que li devia diners. El senyor Sagrera...»

—També de Palafrugell?

—«Sí, home! El xalet que hi ha anant

cap a Torrent, que tothom diu que sembla una casa suïssa, és dels Sagrera. I el mas Cantó, que és a la banda de Torrentí que mira a Pals, també. De fet, les dues cases eren la mateixa propietat perquè les terres del mas Cantó travessen la carretera. Del vell Sagrera ja no en sé gaire res. Va fer un bon casament amb una pubilla de Palafrugell i van tenir dos fills: el senyor *Carlus* i el senyor Enric, que són els que van començar a fer el xalet el 1935, tot i que no el van poder acabar fins després de la guerra. Al senyor *Carlus* li agradava molt més aquest xalet que no la casa pairal. Va tenir dos fills: en *Carlus*, que és qui fa estades avui al xalet i en *Marcial*, que va tenir càncer i que va morir jove. Els Sagrera havien comprat el

mas Cantó força abans de la guerra. Jo ja ho he vist sempre seu, pensi que sóc del mes de juliol del 1915. Els Cantó vivien en un altre mas de Torrent, a la part que toca a la Barceloneta de Llofriu.»

—I aquesta casa?

—«Va comprar-la en Ramon Sabater Sabater, el meu avi, l'any 1889 o el 1890. Era masover al mas Maties de Pastells, a dalt de les Gavarres, però havia nascut a Peralta. Es va casar amb la *Francisca* Bergonyós, que era d'Ermedàs, van tenir set fills: la Maria, que va ser masovera del mas de la Font de Pals; en Josep, que va ser el meu pare; en *Francisco*, en Ramon, la Lluïsa, la Dolors i la Quimeta. Vaig arribar a tenir vint-i-



RETRAT DE FAMÍLIA ELS SERRA DE LA TORRE BAGURA. *A la zona més alta de la plana del Baix Ter, al peu d'un petit turó anomenat antigament puig Pedrell, destaca la imponent i quadrada Torre Bagura, que, com altres masos a banda i banda de la carretera de Torroella a l'Estartit, ens parla dels pirates que assetjaren la plana als segles XVI-XVII. Pertany a la família Serra des de fa tres generacions. Avui, hi viuen en Feliu i la seva dona, i la família d'en Joan, el fill gran.*

Sílvia Yxart > TEXT // **Elisabet Serra** > FOTOGRAFIA

La il·lusió del camp llaurat

Baixo entre la polseguera d'una via rural, antigament transitada per tartanes, ramats i cavalls, i penso que gràcies a la plana del Baix Ter, Torroella encara conserva detalls de vila agrícola i ramadera. En arribar a la Torre Bagura, en Joan Serra surt a rebre'm. A continuació, dos gossos joves i enjogassats em saluden. Diu que abans en tenien uns que representaven més bé el paper de guardians. Em demana que l'acompanyi a buscar el seu pare, en Feliu Serra, que ja ha baixat a l'hort, només de llevar-se. En Feliu té setanta-sis anys, però submergit en la rutina de la seva vida, recupera el seu esperit més jove. El trobem enmig de les mongeteres. Tot i que la

temporada ja s'acaba, encara té algunes tomates, mongetes i pebrots que fan bona fila. Mentre marxem, però, deixa anar, remugant, «cal que ploqui, la terra està eixuta!». Pagès fins a la medul·la.

Desfilem cap a la casa per la porta que antigament donava accés al mas. En Feliu m'explica que la seva dona, la Dolors Gironella, fa unes setmanes que no es troba bé. El temps no perdona. Tampoc a la gent de pagès, que sempre m'ha semblat tan forta i resistent com la terra. Abans d'entrar, faig una ullada a la imponent torre. Amb aquella palmera tan alta al costat faria anar de bòlit el Quixot. Sembla un soldat brandant la llança al cel.

En entrar a la planta baixa, en Feliu em comenta que allà és on viu el seu fill gran, en Joan Serra, amb la Margarida Castelló, de Llagostera, i els seus fills, la Cristina i en Marc, però que, abans, part d'aquell espai eren les quadres. Pugem per les escales cap al primer pis, on habiten en Feliu i la seva dona. Només d'entrar, una sala immensa, plena de fotografies familiars, em mostra les diferents generacions que han construït la història més recent del mas. Enmig de l'habitació, des d'un finestral amb festejador, un banc per a enamorats on jo passaria més d'una tarda contemplativa, observem els colors de la plana del Baix Ter. Més tard, sa-

SÍLVIA YXART [Barcelona, 1980. Periodista]

ELISABET SERRA [Caldes de Malavella, 1976. Periodista i fotògrafa]



bré que aquella finestra va jugar un paper definitiu en el destí dels Serra a la Torre Bagura.

Des d'allà, passem a la primera planta de la torre. Abans quedava separada del mas i només s'hi accedia amb uns taulons de fusta, però en Feliu Serra em diu que ell sempre l'ha vista annexada a l'edifici. Al capdamunt de la porta, una inscripció: «*Catherina Bagura me fecit, any 1561*». En Joan Serra, que ens acompanya tot i que vol cedir tot el protagonisme al seu pare, m'informa que es tracta de Caterina Padrola, d'Ullà, que, en casar-se amb Antoni Bagur, adquirí el seu cognom feminitzat i que, en morir-se ell i el seu fill, he-

reu legítim de la finca, es convertí en propietària del mas.

Entrem a l'acollidor menjador de la torre i, en seure, noto com les seves gruixudes parets m'engoleixen. Suposo que la impenetrabilitat devia ser agradable quan t'atacaven els pirates. Tot i que a en Joan i a en Feliu Serra els pirates els queden molt lluny, sempre han conviscut amb algunes llegendes. Com la d'aquells pirates que van intentar abatre la porta de la torre i no ho van aconseguir, tal com ho demostren els cops de destrat que encara es conserven sobre el portal d'entrada. A banda d'això, també hi ha la història d'en *Joanillo*, l'esclau que se cita en un inventari *post mor-*

tem dels béns d'Agustí Tor Bagur de l'any 1628. En aquesta llista es deia que entre les *pertinències* de la Torre Bagura hi havia dos arcabussos, tres escales llevadisses, bestiar i un esclau de nom *Joanillo*. Tot i que se'n desconeix l'origen, la imaginació d'en Joan Serra l'ha portat a fabular que era un pirata capturat pels propietaris.

Al llarg dels segles XVIII i XIX la Torre Bagura tingué d'altres propietaris benestants, com els Puig, els Carles de Girona i, finalment, els Robert. En temps de la Segona República, el fill del comte Robert de Robert, en Joaquim de Robert i de Carles, posà a la venda algunes de les propietats, entre elles la Torre

D'esquerra a dreta, en Marc, el petit de la casa; el seu pare, en Joan Serra; la seva mare, la Margarida Castelló; la Cristina, la germana d'en Marc; i els avis, en Feliu Serra i la Dolors Gironella.

MEMÒRIA FOTOGRÀFICA > LA PESCA D'AIGUA DOLÇA



M3

Un home tirant la canya al riu Ter, a Sarrià.

ANY: ENTRE 1930 I 1935

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI



M4

Diverses colles pescant al riu Ter.

ANY: ENTRE LA SEGONA I LA TERCERA DÈCADES DEL SEGLE XX

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI

DOSSIER

FOCS, NEVADES I ALTRES DESGRÀCIES

XAVIER CORTADELLAS > COORDINACIÓ

L'any de la sequedat [PÀG. 40]

XAVIER CORTADELLAS [La Bisbal d'Empordà, 1956. Escriptor]

El contrafoc d'en Motjé [PÀG. 42]

JOAN PINSACH [Llagostera, 1958. Professor d'ensenyament secundari]

Pluja, neu i pedres com punys [PÀG. 48]

TERESA BONAL [Palafrugell, 1959. Filòloga]. NURI SÀBAT [Palafrugell, 1959. Filòloga]

L'aigua i els gironins [PÀG. 52]

ISABEL LLAUGER [Barcelona, 1966. Filòloga]

Temporals i aiguats a Sant Feliu [PÀG. 56]

ÀNGEL JIMÉNEZ [Girona, 1940. Historiador]

L'odissea de l'*Azur* [PÀG. 60]

JAUME BADIAS [Tàrraga, 1972. Historiador i arqueòleg]

Drama a la Torre Valentina [PÀG. 64]

ESTHER LOAISA [Sant Antoni de Calonge, 1972. Geògrafa]

L'any de *la fred* [PÀG. 66]

JORDI BONET-COLL [La Bisbal d'Empordà, 1969. Escriptor]

La nevada del segle a la Bisbal [PÀG. 70]

JORDI FRIGOLA I ARPA [La Bisbal d'Empordà, 1934. Historiador]

Les bruixes fan sempre mal [PÀG. 74]

XAVIER CORTADELLAS

El llamp del mas Llopis [PÀG. 76]

JUDIT PUJADÓ [Barcelona, 1968. Escriptora]

El clot del príncep [PÀG. 80]

SALVADOR VEGA [Verges, 1964. Historiador]

El revolt de la mort [PÀG. 82]

MARTA PLANELLAS [Barcelona, 1975. Periodista]

Quan al Ter baixava foc [PÀG. 84]

NATÀLIA IGLESIAS [Mieres (Astúries), 1973. Periodista]

Culpable de massa coses [PÀG. 88]

XAVIER CORTADELLAS

Incendi de la fàbrica Forgas [PÀG. 92]

MIQUEL MARTÍN [Begur, 1969. Escriptor]

El flagell als arrossars de Pals [PÀG. 94]

XAVIER FEBRÉS [Barcelona, 1949. Periodista i escriptor]

Perfils: L'Encarnació Barris i el foc del 28 / En Julià Morales i l'aiguat del 63 [PÀGS. 47 / 69]

PITU BASART / TERESA COSTA



DOSSIER FOCs, NEVADES I ALTRES DESGRÀCIES

L'any de la sequedat

Xavier Cortadellas > TEXT

D'anys de sequedat al nostre país n'hi ha hagut tants que ens seria impossible trobar una generació de pagesos que no hagi hagut de trampejar un any o més de secada. Va haver-n'hi una de molt forta, poc abans que arribés la Segona República. Me'n va parlar mossèn Gumersind Vilagran, en una entrevista que vaig publicar a la *Revista de Girona*: «No, miri, va passar una cosa. Durant els anys vint, hi va haver molta sequera. Van ser uns anys terribles. A Amer hi havia aigua, però a Avinyonet, no. L'any 1927, jo hi vaig estar tot l'estiu. Vam patir molt. Pensi que en el pou només hi havia llot i que havíem de beure com podíem. Va ser per això que vam decidir traslladar-nos a Amer, a casa de la tia *Dolores*, que era soltera». D'anys de sequedat no en parlem en aquest dossier, encara que ens en diu alguna cosa l'Esther Xuclà de Casavells, però filla de Monells, en un perfil en què recorda el dia que en *Fermín Xuclà*, el seu pare, va comprar tots els esclops dels altres esclopeters del poble perquè anaven a molt bon preu donat que els anys de sequedat són o eren els grans enemics dels esclopeters. Això devia ser una mica abans que la I Guerra Mundial comencés, cap al 1912 o 1913. No sé si els parlo del mateix any de sequedat que, un dia,

en Robert Martí de la Bisbal i veí de Palafrugell em va explicar que els vells com la seva àvia deien que havien patit. Els avis d'en Robert vivien a can Martí dels Metges i, després, a can Boscanya. Diu que va ser un any terrible. No va ploure, no va néixer res, les plantes s'assecaven i es morien, la gent i el bestiar anaven a buscar aigua allà on fos. Va arribar el temps de sembrar i ningú no tenia blat. Ja no es tractava només de beure i menjar, sinó de saber què sembrarien. Estalviant molt, buscant molt a pertot, parlant-ne i preguntant molt a tothom, els de can Martí van arribar a comprar un sac de blat per poder sembrar els camps que tenien. Aquell blat era or, cada gra devia valer tant com valdria una unça. Sabeu com va sembrar aquell any aquella gent? No llançant-ne embostes saió a saió, tal com es feia abans i tal com fa encara en els camps petits en Josep Frigola de can Prats de Sant Pol com ja us vaig dir en el número 2 de *Gavarres*, sinó ajupint-se i sembrant el blat gra a gra, com aquell que planta un cep o que planta un arbre.

A *Focs, nevades i altres desgràcies*, hem provat de parlar una mica de tot. Del gran foc de les Gavarres del 1967 de què ens parlen l'Enric Ramionet i en Joan Pinsach o del del 1929 que recordem gràcies



a en Pitu Basart que ha anat a veure l'Encaranació Barris. L'Àngel Jiménez de Sant Feliu ens parla d'aiguats i de terratrèmols; la Isabel Llauger ens recorda les inundacions de l'Onyar a Girona i en Carles Serra, les de la Creueta; la Teresa Costa de l'esfondrament del pont del Ridaura a Santa Cristina d'Aro, l'any 1963; la Teresa Bonal i la Nuri Sàbat de temporals i inundacions i llamps a Palafrugell o a la rodalia; en Jaume Badias, de Palamós, recorda l'aventura d'uns pescadors de l'*Azur*. De la nevada del 1947, altrament coneguda com la nevada del segle, ens en fa una explicació en Jordi Frigola. En Jordi Bonet ens parla del 1956, l'any de la fred. Jo els parlo de desgràcies que van passar a causa de les bruixes; la Judit Pujadó, de presentalles i de retaulons i d'exvots i de sants. En el capítol dels accidents,

la Marta Planellas ens parla d'una desgràcia d'uns jugadors de futbol que anaven en autobús cap a buscar el tren i que van equivocar-se: van agafar la carretera de Tossa. En Salvador Vega, de Verges, ha trobat un fals príncep que es va estimbar, mentre anava camí de França. La Natalia Iglesias ens parla d'un accident gros del Tren Petit de Banyoles, a Sarrià de Ter. En Narcís Amich, en canvi, parla d'un accident que va tenir el tren més gros a Celrà, a tocar can Sabenya. Un altre cop en Pitu Basart i jo, parlem de desgràcies a pagès a causa de focs o de rates. Hi trobaran *lloelles* i inundacions, hi trobaran cops d'aire i focs. En Xavier Febrés ens porta fins als arrossars de Pals. I en Miquel Martín ens fa saber que, a Begur, va haver-hi un temps que tancar una fàbrica venia a ser el mateix que tancar tot un poble ☹️

Aspecte de la nevada de l'any 1962 a la
Rambla de Cassà // FOTO: Manel Miralles.

DOSSIER FOCS, NEVADES I ALTRES DESGRÀCIES

El contrafoc d'en Motjé

EN LLUÍS VIDAL, DE PANEDES, RECORDA COM EN MIQUEL MOTJÉ VA PRENDRE EL COMANDAMENT DELS PAGESOS QUE VAN ATURAR EL GRAN FOC DE L'ARDENYA DE 1967

Joan Pinsach > TEXT

Des de can Torres, al costat de la capella de Sant Ampèlit de Panedes, s'observa, com en una graderia atalaiada de privilegi, el grandios paisatge de les muntanyes de l'Ardenya: puig de les Cols, Montclar, Montagut, Cadiretes, Ruirà i Puigventós... Una línia ondulant i irregular que en els vespres de tardor es retalla amb una aurèola intensament blava, metàl·lica, d'un cel de sud, de mar. En Lluís Vidal Auredell hi ha viscut tota la vida, al mas; el seu pare, vingut de can Vilallonga de Verneda, s'hi va transplantar el febrer de 1946. En Lluís tenia divuit anys aquells dies de finals de juliol de 1967. Ningú com ell podia contemplar des de la casa estant, cap a migjorn, l'espectacle tan paorós com embriagant d'unes flames que cada dia avançaven més i més empeses pel vent de ponent i els garbins de cada tarda. Les nits vermelles, fantasmagòriques, amb l'aire carregat de fum i cendra, d'aquells prop de deu dies d'estiu d'en Lluís i de tots els pagesos de Panedes deixen en una segona categoria els insomnis estivals que tots plegats hàgim pogut patir mai.

Ara podem viatjar en el temps fins el dia dos d'agost del 1967. El

foc, com fent una riota grotesca a tots els que l'esperen aturar dalt del pont, travessa la costa d'Alou. Podem imaginar tota una desgavellada organització jeràrquica i inoperant —mancada també de mitjans per fer front a un foc com aquell en plena època *desarrollista* del franquisme. Podem veure-hi governadors, autoritats civils, comandaments militars, la Guàrdia Civil, soldats amb el gest i la mirada perduts..., tots quedant-se amb un pam de nas davant de la tossuderia dels fets naturals, d'una rebel·lió, la del foc, a què el poder del moment no estava acostumat.

La rebel·lió d'en Motjé. Però allà també hi veiem en Miquel Motjé Lloveras, nascut a can Güitó de Romanyà, en el si d'una família que ja portava vivint-hi 160 anys, amb tota la vida bellugant-se entre suros i alzines, entre focs i carboneres, un experimentat bosquetà que havia lluitat contra el foc en nombroses ocasions; llavors tenia 43 anys, era alt, molt fort i decidit. I tenia un gran carisma entre la gent de l'ofici. En Miquel, que pot ser el nostre heroi d'aquesta història, perquè va exposar la seva vida a l'últim

moment fent un contrafoc arriscat amb altres voluntaris, va explicar uns anys després del foc, en una entrevista al Diari de Girona, que «el foc es va estendre molt ràpidament a causa dels forts vents i també perquè els que hi anaren a apagar-lo no eren professionals ni coneixien el terreny. No sabien com fer les seves operacions i, és clar, molestaven els vertaders coneixedors de com s'ha de fer l'extinció d'un incendi. Els professionals volien encendre un contrafoc, però aleshores els militars i la Guàrdia Civil tocaven un xiulet i, apa!, tothom fora d'aquí. (...) Contra un foc de considerables proporcions, que quasi ho són tots, no hi valen pas mànigues, camions homes, màquines i avions que tirin aigua. Es pot controlar una minsa part del bosc, però quan els focs tenen un front de més de dos, tres o quatre quilòmetres, no hi ha res més a fer que abandonar davant d'unes flames de vint metres d'alçada, o crear un contrafoc que el pugui ofegar. Malgrat això, però, els contrafocs han de ser fets per homes que no tinguin por, que estiguin disposats a tot i que hi entenguin molt. Un contrafoc mal fet a la muntanya pot significar enca-



ra més foc i més mal. Els contrafocs s'han de fer quan els focus principals de les flames són molt a prop; gairebé a uns vint, trenta o quaranta metres. Aleshores les flames de foc gros xuclen les del contrafoc o foc petit; es forma una mena de paret on hi ha un buit d'aire i ambdós focs s'ofeguen i s'apaguen immediatament. Aquesta és una tècnica molt antiga, que s'ha

de saber fer. Al foc només se'l combat amb més foc i prou.»

Segons explica en la mateixa entrevista, aquell dia en Miquel ja els ho havia advertit: «Els comals fan de xemeneia i si al comal hi ha un pont, encara més (...). Al final me'n vaig cansar, i vaig actuar pel meu compte; allò em podia haver costat un fort disgust, però al final tothom

em va felicitar». Ara, mirant de nou el passat, a la Costa d'Alou també hi podem veure en Lluís i el seu pare. I altres pagesos del veïnat de Panedes. I molts professionals del bosc: les colles d'en Mas i de la la Torre, de Vidreres, les d'en Rissech i d'en Font... Tots disposats a donar-ho tot. Si els deixen. El foc ha travessat el punt crític, el seu Rubicó. Avança,

Propietaris, voluntaris, militars de tota graduació, guàrdies civils... reunits a peu de terreny per decidir l'estratègia de l'extinció del foc // FOTOS: Narcís Sans. CRDI.



L'aigua i els gironins

DE 1940 A 1970, TRENTA ANYS D'INUNDACIONS AL COR DEL BARRI VELL: UNA ÈPOCA EN QUÈ GIRONA S'ASSEMBLAVA MÉS A VENÈCIA QUE NO A FLORÈNCIA

Isabel Llauger > TEXT

N'hi ha un munt d'històries que vinculen l'Onyar, ara esllanguit, acotat i atemorit i el Ter empobrit i delimitat, amb els desastres personals de moltes generacions de gironins i gironines. Fins que les noves canalitzacions i les preses varen variar per sempre el cabal dels rius gironins, el descontrol i la força dels fenòmens naturals van representar un trasbals i alguna calamitat a un munt de famílies. Qualsevol família que visqués entre el 1940 i el 1970 pel carrer del Carme, Vista Alegre, Pont Major, Santa Clara, o a l'entorn de la Rambla, amb cada avís de pluges, intentava parar la voluntat i la inèrcia

de l'aigua insolent amb galledes i sacs de sorra. La contínua presència dels aiguats no els va fer menys tràgics i costosos però sí que va normalitzar un fenomen natural fins a convertir-lo en una cosa quotidiana.

Una tarda de canícula d'aquest mes d'agost, al jardí de la seva casa d'estiu, a Santa Cristina d'Aro, mentre ens refrescàvem amb una magnífica orxata de la Jijonenca de Sant Antoni de Calonge, i, amb una hospitalitat encantadora, Maria Agustí Maruny em va explicar com, durant els 20 anys que va viure amb el seu marit Enric Monguilot i els seus dos fills

a la pujada Sant Martí, les riuades convertien el carrer Ciutadans en una imatge quasi veneciana, amb barca de rem inclosa: «L'any 70 hi va haver tanta aigua que els propietaris de la sastreria Fernández, a la cantonada Ciutadans amb Sant Martí, just davant de la Fontana d'Or, varen haver de liquidar el *genero* a un preu quasi regalat per recuperar algun benefici de tot aquell bé de deu de cotons, tergal i llanes que l'aigua havia malmès». També M. Gracia Ribas recorda que, de molt joveneta, quan les aigües es desbordaven, no es perdia mai la imatge que, des de la pujada de les Pedre-

A dalt, aspecte de l'aiguat de l'any 1962 a la pujada Sant Fèlix de Girona // FOTO: Família Casas Cabaleiro. A la plana de la dreta, el carrer de les Balleteries va quedar ple d'aigua i fang després de l'aiguat del 1970 // FOTO: Narcís Sans. CRDI.



res, oferia aquella Girona enfonsada, abraçada i ofegada per l'aigua.

El testimoni de Consol Ribugent.

Però, sens dubte, la història que exemplifica molt bé les petites o grans tragèdies familiars que l'aigua, (aquesta aigua imprescindible), provocava en la Immortal d'aquells anys és la que, amb una amabilitat extraordinària, Consol Ribugent i Ferrer, mare de la nissaga dels germans i germanes Carbó, m'ha explicat aquest mes de setembre. El 12 d'octubre de 1970 la Dolors vivia en uns baixos d'agradable i lluminós jardí amb el seu marit i els seus 10 fills a Vista Alegre. Aquella tarda tornaven amb els 4 petits d'una excursió amb cotxe i a l'arribar al carrer del Carme «l'aigua baixava per les Pedreres amb una força que feia por. Varem posar les criatures a dormir i el meu marit va anar a veure el riu.

El drap brut del governador militar

L'Enriqueta estava netejant el terra de la seva bacallaneria aquell 14 d'octubre de 1970. El carrer de les Ballesteries, de mica en mica, havia tornat a la normalitat després de la inundació. La gent havia tret galledes i galledes d'aigua dels baixos dels comerços. Només el carrer testimoniava la magnitud del desastre: una pàtina de fang tenyia de marró les llambordes del carrer. Els veïns s'havien fet farts de netejar. Una feina que a Girona es repetia sovint. Una feina duríssima. I fou llavors, en el moment en què l'Enriqueta estava acabant de netejar la botiga, que un jeep militar va enfilar el carrer des dels Quatre Cantons. L'Enriqueta, una dona apersonada, estava al pas de la porta amb una baieta en una mà i la galleda a l'altra. De cop, les rodes del vehicle militar van trepitjar el fangueig i els esquitxos d'aigua i fang van tornar a embrutir les rajoles que acabava de netejar. La reacció de la dona va ser fulminant: «Ja n'estic *hasta* els collons». I va llençar el drap i la galleda contra el jeep. El vehicle va parar en sec. El silenci es va apoderar del carrer. Es va obrir la porta del jeep i en va sortir una persona gran, uniformada. Era el governador militar de Girona. Tothom va fer un pas enrere, menys l'Enriqueta. «*Tranquilos, tranquilos, ya sabemos que estais nerviosos y agotados. A partir de ahora voy a dar órdenes de que todos los coches circulen con precaución*», va dir el militar. La gent del carrer va aplaudir espontàniament: els uns pensen que la comprensió del governador, d'altres, la valentia de l'Enriqueta // PITU BASART 



La nevada del segle a la Bisbal

ELS TÈCNICS EXPLIQUEN L'EXTRAORDINÀRIA NEVADA DEL GENER DE L'ANY 1947 PER L'INTENS FRED QUE REGNAVA AL NORD D'EUROPA

Jordi Frigola i Arpa > TEXT

Una densa massa nuvolosa empesa pel fred, procedent de l'Atlàntic, va arribar a la costa mediterrània i, en xocar amb l'ambient més temperat, es va produir un imponent temporal de neu que aleshores es va qualificar com la nevada del segle. La gent gran no recordava haver-ne vist cap altra de tan abundant. Només els més vells contaven vagament que els anys 1884 i 1894 se n'havien produït unes de semblants.

Va començar al matí del divendres dia 24. Els concurrents al mercat, negociants, pagesos i marxants, s'afanyaven a marxar de pressa, ja abans de migdia, per no quedar bloquejats a la ciutat. Va ser un d'aquells mercats

que en diuen esguerrats, tan odiats pels botiguers. Va continuar nevant a la tarda. La cosa es complicà quan s'aixecà la tramuntana i es trencà aquell silenci i quietud que són tradicionals en les nevades. La gent deia que no havia vist mai nevar amb fressa; fins i tot en això la del quaranta-set va ser insòlita. A la nit, per acabar-ho d'arrodonir, una forta tempesta de llamps i trons s'hi afegí i va organitzar una bona tamborinada.

Les restriccions nocturnes de fluid elèctric de la postguerra deixaven els carrers a les fosques, la qual cosa, junt amb l'atapeïda cortina de volves de neu, la intermitència dels llampecs, l'espetec sobtat dels trons i l'udol dels

forts bufaruts de tramuntana, donà a aquella nit una imatge de ciutat fantasmagòrica, que feia basarda. Un llampec va caure al campanar. Les famílies, arraulides a casa, al costat de l'estufa o del braser, s'il·luminaven amb espelmes, quinqués o llums de carbur. Ningú no gosava sortir...

L'endemà hi va haver bisbalencs que van tenir problemes en el moment de sortir al carrer ja que la neu acumulada arran de les façanes pels remolins que feia la tramuntana en alguns carrers s'apilonà d'una forma tan exagerada que va colgar algunes portes. El paisatge urbà era talment com el de les poblacions nòrdiques.

El dissabte 25 va tornar a nevar i

La via del tren, ja neta, a l'alçada de la Bordeta. La neu s'acumulà als laterals.
FOTO: Col·lecció Jordi Frigola. ACBE.



també el diumenge. La gelada capa assolí, segons les dades oficials, un total de 80 centímetres a la Bisbal, 45 a Girona i a la costa va ser superior perquè allà els núvols van descarregar amb més força; es calculava que a Palamós va arribar als 180 centímetres i a la zona marítima de les Alberes a 170.

A la Bisbal la gent es va organitzar d'una forma espontània netejant les voreres i obrint passos entre els edificis perquè es pogués travessar bé el carrer. Els veïns de la plaça Major van fer una mena de corriol a l'escalonada de l'església perquè es pogués assistir a les misses del diumenge. Va ser tant l'afany dels ciutadans per treure la neu dels llocs de pas que a la ferreteria de can Gispert van acabar les pales. En poques hores ja es podia circular a peu per la població sense el perill de les rellicades. Al bell mig dels carrers s'apilonava la neu que havia caigut, més la que es treia de les voreres, més

la que els veïns llençaven daltabaix dels terrats i teulats per evitar que aquell pes excessiu pogués enfonsar la coberta dels edificis. Les fortes glaçades van anar perpetuant aquella massa blanca. Ni a hores solars desglaçava. Gairebé quinze dies després encara quedaven pilons de neu al mig de molts carrers, sobretot en els més ombrívols.

Una vaga de botiguers. Acabada la Guerra Civil (1936-1939) es produïx una gran escassetat d'aliments de primera necessitat, de combustible, de medicaments... Sorgeix un comerç extralegal de molts productes; unes operacions fraudulentas o de contraban que també incloïen l'adulteració de determinades matèries.

L'excessiva durada del sistema de racionament (del 1939 fins al 1952) va afavorir el desenvolupament d'aquest comerç, dit estraperlo, que fou molt perseguit pel règim polític del moment. Malgrat tot, els estraperlistes varen

establir un important tràfic i s'enriquieren amb els guanys, de vegades en connivència amb alguna autoritat local o provincial. Els estraperlistes que comerciaven a l'engròs, anomenats també nous rics, van constituir un grup social típic de l'època.

A Catalunya aquell comerç fraudulent fou important pel que fa a la farina, l'oli i el sucre. La vigilància, la persecució i la sanció dels estraperlistes anava a càrrec de la *Fiscalia de Tasas* a través de les seves delegacions provincials i dels inspectors que visitaven, ben sovint, ciutats i pobles escorcollant botigues i magatzems. Els botiguers eren, de fet, els intermediaris entre els estraperlistes i els consumidors, tan mancats de queviures durant la postguerra.

A la Bisbal, l'arribada dels agents de *Tasas* provocava un gran malestar entre els comerciants, sobretot els pastissers, flequers i botiguers de comestibles. Per això van procurar de prevenir-

La Bisbal després de la gran nevada. El lliit del Daró, cobert d'una capa de neu.
FOTO: Col·lecció Jordi Frigola. ACBE.

DOSSIER FOCS, NEVADES I ALTRES DESGRÀCIES

Incendi a la fàbrica Forgas

EL 18 DE MARÇ DE 1919 UN INCENDI ASSOLAVA LA FÀBRICA SUROTAPERA FORGAS I DEIXAVA MOLTES FAMÍLIES DE BEGUR EN EL LLINDAR DE LA MISÈRIA

Miquel Martín > TEXT

La família Forgas s'havia dedicat tradicionalment al negoci del corall, que un cop extret de les costes de Begur i altres punts de la Mediterrània es venia a Gènova i es comercialitzava arreu del món. La Casa Forgas, fundada per Jaume Forgas i Mauri i Matilde Massot, era coneguda popularment a Begur com a can Matilde. El seu nét, Francesc Forgas i Elias, va heretar l'esperit emprenedor de

la família i va impulsar la fabricació i exportació de taps de suro. Amb el calongí Esteve Roura van obrir una oficina comercial a Londres, Roura & Forgas, i van comprar explotacions sureres a Cadis i Algesires. Les delegacions de la seva firma comercial es van anar estenent a ciutats com Liverpool o Hamburg, i fins i tot arribaren a Yokohama i algunes ciutats d'Austràlia, com explica

Albert Juanola en el seu llibre *Història i històries de la indústria del suro*. La prosperitat del negoci continuà després amb els seus fills fins que, sotragats per diverses crisis, van abandonar la indústria surera a finals dels anys cinquanta.

La fàbrica de taps Forgas, que havia absorbit la majoria de petits tallers del poble, era situada a tocar de la plaça que avui porta el seu nom, en un indret elevat i ben comunicat amb els pobles veïns. Per tal de conèixer la

crònica d'aquell fatídic 18 de març, diada de sant Salvador, hem consultat els textos autobiogràfics de Joan Pi Carreras (Joanet Bosc), cedits pel seu fill, Joan Pi i Ventós.

Explica Joanet Bosc que el foc es va declarar entre les quatre i les cinc de la tarda, quan els treballadors de la fàbrica eren a casa berenant. Havia començat sota unes saques situades a l'entrada de la sala de barrinaires i carradors i de seguida es va estendre a les sales contigües. Era el tercer dia d'una forta tramuntanada, cosa que va afavorir-ne la propagació i va fer inútils els intents d'extinció de les flames. En Joanet i uns seus amics, que llavors tenien uns dotze anys, eren al cim del castell passant l'estona quan van sentir el repic de la campana de la fàbrica: de seguida van saber que alguna cosa greu estava succeint. De lluny, ja van veure les flames gegantines i el tràfec del poble. Així ho relata: «Espaordits, tots nosaltres baixàrem cap al poble i amb pressa. Ja ni tan sols ens recordàvem dels cèrcols amb què jugàvem. Cridant com uns desesperats pel camí, Foc! Foc! Can Matilde es crema!; anàvem informant la gent del que acabàvem



Treballadors de la fàbrica Forgas baixant pel carrer de la Creu després de plegar.

FOTO: Arxiu Municipal de Begur.



de presenciar. En un moment tot el poble restà mobilitzat, i homes i dones acudiren amb la intenció d'ajudar a extingir el foc. Es formaren cues i, una darrere l'altra, s'anaven passant les galledes plenes d'aigua per buidar-les sobre el foc. Feina perduda. Tot fou inútil. La gent corria d'un costat a l'altre, nerviosa, tot fent comentaris no gens afalagadors. Força dones ploraven a llàgrima viva presenciant un daltabaix que ensorraria tot un poble. I així fou.»

Estibes de suro, coves de taps, maquinària, el mateix edifici, tot va claudicar davant el poder del foc. Fou només culpa de la tramuntana? Es pregunta Joanet Bosc, i amb ell molts begurencs. Potser és un rumor sense fonament o un excés de suspicàcia, però encara avui molts vilatans qüestionen que l'incendi fos fortuït. La mala gestió de l'empresa, la competència d'altres mercats nacionals i internacionals o una llaminera assegurança són algunes de les hipòtesis que per sempre més atiaran el foc d'aquesta fàbrica llegendària.

Temps difícils. La indústria surera representava el motor econòmic del

poble i una manera segura i estable de fer front als capritxos de la pesca o de les collites (recordem que les plagues d'oïdi i fil·loxera havien deixat en situació precària molts pagesos, a banda de la crisi que havia patit la indústria del corall). En el moment de l'incendi, la fàbrica Forgas era una de les més importants de la comarca i donava feina a uns 700 treballadors, no només de Begur sinó també d'alguns pobles veïns. En alguns casos, hi treballaven famílies senceres.

L'endemà mateix del sinistre, l'Ajuntament es va reunir en sessió plenària per buscar solucions a una situació que amenaçava de deixar el poble en la misèria, amb un atur sense precedents. Segons consta en la documentació de l'arxiu històric de Begur, facilitada per Núria Casellas, arxivera municipal, una d'aquestes solucions va consistir a recol·locar els aturats en la construcció de la carretera que havia d'unir Begur amb la platja d'Aiguablava, malgrat que era només una mesura provisional i no podia absorbir tota la mà d'obra. Joanet Bosc recorda que el seu pare i el seu germà, que havien treballat a la fàbrica, ara ho feien a la carretera

i, tot i que rebien un sou míser, almenys no passaven gana com d'altres famílies que s'havien quedat sense cap mitjà de subsistència.

Begur va viure durant aquells anys un dels períodes més crítics de la seva història recent. Molta gent va marxar del poble, empesa per la manca de feina, cap a municipis veïns, com Palafrugell o Palamós, que també disposaven d'indústria surera, o a d'altres destins més allunyats com Girona o Barcelona, on desenvolupaven tasques que no tenien res a veure amb la seva feina de tapers. La conjuntura internacional, marcada per la Primera Guerra Mundial, tampoc ajudava a superar el mal moment. Els padrons de l'època donen fe de la crisi que va viure el poble, que en pocs anys va perdre més d'una quarta part de la seva població i va entrar en una fase de decadència. Carrers deserts, negocis tancats, cases buides i abandonades era el panorama d'un poble que, uns anys abans, es trobava en una relativa bonança.

L'esquelet de la fàbrica Forgas, un edifici ruïnós i fantasmagòric, seria durant molt temps la cicatriu d'aquells anys de penúria.

Restes de la fàbrica Forgas, can Matilde, l'any 1954. FOTO: Josep Carreras. Arxiu Municipal de Begur.

DOSSIER FOCS, NEVADES I ALTRES DESGRÀCIES

El flagell als arrossars de Pals

ELS BROTS ENDÈMICS VAN MINVAR ALHORA QUE S'ESTENIEN NOVES TÈCNIQUES DE CONREU, EN OPOSICIÓ AMB L'IMMOBILISME DELS TERRATINENTS

Xavier Febrés > TEXT // Josep Burset > FOTOGRAFIA

El conreu de l'arròs va ser introduït a Catalunya el segle XI pels àrabs, sobre el model productiu que havien assentat prèviament a l'albufera valenciana. Una de les causes dels alts i baixos coneguts per aquesta especialitat als *palus* pantanosos, als fecunds aiguamolls i estanys inundats del Baix Ter, amb els seus abundants recs, rieres, basses, closes i escorrentius al llarg dels termes de Pals, Torroella de Montgrí, Fontanilles, Gualta, Palau-sator, Belcaire, Serra de Daró i Ullastret, o més enllà, fins a Castelló d'Empúries, va ser el segle XVIII la interrupció legal imposada amb intermitència per frenar la propagació de mortíferes malalties associades a aquesta feina, en particular la nova pesta de les febres del pal·ludisme o malària.

A continuació, l'onada racionalista del federalisme a les petites societats industrials dels municipis empordanesos va demostrar que aquelles malalties es devien sobretot a la misèria mantinguda pel feudalisme agrari i que una modernització del model de producció, un canvi de lideratges i mentalitats socials, podia combatre-les amb eficàcia, conjuntament amb els progressos científics. Els brots en-

dèmics de pal·ludisme van començar a disminuir amb l'extensió de noves tècniques de conreu de l'arròs.

El pal·ludisme, com el llegenda-ri bruel de la contrada, tenia causes explicables, igual que el caciquisme. Els efectes mortals de les febres causades pel fibló infectat de la femella del mosquit *anopheles* no eren una fatalitat del destí ni anaven vinculades per força a l'existència dels arrossars. En contra d'allò que sostenia l'immobilisme interessat dels latifundistes, la recuperació activa de la profusa xarxa d'aigües abandonades i macilentes del delta del Ter fomentava la neteja, la higienització del sistema, la salut física i social, la renovació d'aires en tots els sentits.

Felip V havia prohibit temporalment el conreu d'arròs a l'Empordà per Reial Ordre de 25 de gener del 1721 com a mesura primària per combatre els estralls del pal·ludisme, d'acord amb els interessos dels terratinents per mantenir l'*statu quo* quant a la propietat de la terra. A mitjans del segle XIX el govern conservador espanyol havia tornat a prohibir-lo a les zones humides empordaneses per la mateixa raó.

La prohibició va ser revocada l'any 1900 per Reial Ordre del govern liberal. El diputat marquès de Robert va aconseguir el 1907 del nou gabinet monàrquic que es reinstaurés el veto, en recompensa «per mantenir el dictricte electoral de Torroella inamoviblement addicte a la política del govern conservador de Maura, sobretot als moments immediatament posteriors al plebiscit de Solidaritat Catalana», com precisava Josep Pla. La nova autorització governamental del conreu va ser dictada el 1909.

La reimplantació de l'arròs a Pals.

La lluita corresponent contra el pal·ludisme endèmic va contenir una forta càrrega simbòlica de progrés, abanderada per l'indià torroellenc Pere Coll Rigau. La fortuna feta a Cuba li va permetre comprar l'any 1904 prop de 400 hectàrees de dues finques entre Pals i Torroella de Montgrí. La primera era una gran extensió de dunes, on va plantar un milió de pins i va donar lloc a l'actual pineda de la platja de Pals (el seu nét Baltasar Parera Vilar hi va crear el 1966 el primer golf de la Costa Brava, el bésnet Baltasar



Parera Coll hi va afegir l'hotel La Costa). A la segona finca del Mas Gelabert l'indià *Perico* Coll Rigau hi va reimplantar el conreu de l'arròs amb noves tècniques.

Era inevitable que s'enfrontés al domini comarcal del terratinent Robert Robert i Surís, aristòcrata d'origen gironí nascut el 1851 a Barcelona, on el 1903 va fer construir el conegut Palau Robert a la cruïlla del Passeig de Gràcia amb la Diagonal, abans de convertir-se en president de la Cambra de Comerç barcelonina el 1913, a més de diputat i senador monàrquic per Girona del 1891 al 1907. El papa li va concedir el 1891 el títol pontifici de marquès de Robert. Dos anys més tard, Alfons XIII l'investia comte de Serra i Sant Iscle i el 1907 comte de Torroella de Montgrí amb grandesa d'Espanya.

L'indià Coll Rigau no va necessitar cap llinatge ni títol per encapçalat l'experiment de la nova Comunitat

de Regants de la Sèquia del Molí de Pals, el primer president de la qual va ser Antoni Pla Vilar, pare de l'escriptor Josep Pla. Imbuït per l'esperit liberal que impulsava la iniciativa, el progenitor va invertir una forta suma en l'arrendament de terres de Pals amb altres socis per tornar-hi a conrear l'arròs.

La inversió va anar malament i Antoni Pla hi va perdre una part important de la renda heretada per la seva muller, amb la qual l'hereu i futur escriptor havia pogut estudiar a la Universitat de Barcelona. El mal negoci patern de l'arròs de Pals va significar que, al mateix moment de finalitzar la carrera d'advocat, Josep Pla s'hagués de posar a treballar, sense més ajuda econòmica familiar possible.

El detall no és trivial. La interpretació de la realitat sempre ha necessitat una dosi de literatura i,

sense la narració escrita més endavant per l'homenot sobre l'aventura de la reimplantació racionalista de l'arròs a Pals, aquest fet seria menys conegut i valorat. «Un simple caprici del marquès de Robert, recolzat pels seus ignorants i energumènics amics de Torroella de Montgrí, fou suficient per entaular una lluita idiota, incomprensible i inútil que convertí una iniciativa excel·lent, positivament favorable als interessos generals, en un desastre complet», escrivia a *El Quadern gris* fent referència a l'economia de la seva família.

Avui, 25 productors de la zona de Pals cultiven prop de 900 hectàrees de cotitzat arròs i en produeixen 6 milions de quilos per any. El vell feudalisme ha minvat i el temut pal·ludisme ha desaparegut, com dos fets sorgits en paral·lel d'una nova mentalitat productiva capaç d'imposar-se per damunt de la fatalitat, els prejudicis i els interessos creats ❷

Un arrossar negat d'aigua reflecteix la imatge del Montgrí.

MEMÒRIA FOTOGRÀFICA > LA PESCA D'AIGUA DOLÇA



M5

Pesca amb canya al riu Daró.

ANY: DÈCADA DELS SEIXANTA

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: AMCS/FONS FOTOGRÀFIC L'ABANS CASSÀ. PAQUITA PLANAS



M6

Una dona pescant a la bassa de can Xerapis de Llebrers, a Cassà de la Selva.

ANY: PRINCIPI DELS ANYS SEIXANTA

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: AMCS/FONS

FOTOGRAFIC L'ABANS CASSÀ.

LLUÍS BARGALLÓ

PATRIMONI

PATRIMONI ETNOLOGIA

Pedra seca a la Font Pasquala [pàg. 98-99]

JORDI TURRÓ [Palafrugell, 1979. Historiador]

PATRIMONI ARQUITECTURA

Sant Antoni de la Plaça [pàg. 100-101]

JOAN BADIA-HOMS [Palafrugell, 1941. Historiador]

PATRIMONI ARQUEOLOGIA

Els tres castells de Celrà [pàg. 102-103]

JOAN LLINÀS [Sils, 1966. Arqueòleg]

JORDI MERINO [Girona, 1960. Arqueòleg]

PATRIMONI HISTÒRIA

Expatriats pels francesos [pàg. 104-105]

ELVIS MALLORQUÍ [Riudellots de la Selva, 1971. Historiador]

PATRIMONI NISSAGUES

Els barons de Púbol [pàg. 106-107]

JORDI FRIGOLA I ARPA [La Bisbal d'Empordà, 1934. Historiador]

PATRIMONI LLENGUA

L'avolla' de les Gavarres [pàg. 108-109]

LOURDES OLIVERAS [Sant Martí Vell, 1975. DEA Filologia Catalana]

PATRIMONI FAUNA

Els banyarriquers [pàg. 110-111]

NARCÍS VICENS [Girona, 1964. Biòleg]

PATRIMONI FAUNA

L'anguila [pàg. 112-113]

QUIM POU [Jaca (Osca), 1970. Biòleg]

PATRIMONI FLORA

Plantes comestibles [pàg. 114-115]

NÚRIA TERRIS [Cassà de la Selva, 1959. Química]

XAVIER VIÑAS [Cassà de la Selva, 1959. Botànic]



Detall de l'escut que hi ha a la porta d'accés al pati del Castell de Púbol.
FOTO: Eduard Punset.



PATRIMONI LLENGUA // Lourdes Oliveras > TEXT

L'‘avolla’ de les Gavarres

Es tracta d'una paraula que es manté encara avui al nostre massís: tot i haver caigut en decadència, els testimonis de la seva vinculació a les Gavarres són nombrosos

D'ovella i d'avolla (o avoia). L'ovella, com bé sabem, és el mamífer remugant que bàsicament s'utilitza per a la producció de llana. *Ovella* és un mot que té parents en diverses llengües romàniques, ben conegut en tot el domini lingüístic català. L'únic territori que fa una mica d'excepció a aquesta hegemonia aclaparadora de

la paraula *ovella* és el Rosselló, on és habitual que l'ovella s'anomeni *feda*, una denominació que continua més enllà dels confins de Catalunya, cap al Llenguadoc, on ja parlen la llengua occitana. Si ens passegem pels països en què s'usen llengües filles del llatí, ens adonarem que els parents de la forma *ovella* s'escampen per la Penín-

sula Ibèrica, però també més enllà. El portuguès diu *ovelha*. L'aragonès, aquella llengua que encara resisteix en algunes valls de l'actual demarcació d'Oscà, per la seva banda, coneix el mot *giella*, que ja es pot començar a sentir allà on s'acaben els límits occidentals del català per la part septentrional del Principat. Quan travessem el Pirineu, la forma

Una ramat d'avolles pasturant als Metges // FOTO: Consorci de les Gavarres.

feda s'utilitza en molts llocs d'Occitània, però la llengua d'oc també usa la forma *oelha*, del mateix origen que l'*ovella* catalana. En canvi, en francès ja hi ha *brebis*, en italià *pecora* i en sard *berbeghe* (o *verveghe*), que va inevitablement acompanyada de l'article salat: *sa berbeghe* (o *sa verveghe*).

Però en català, a més de la paraula *ovella* i de la forma típicament rossellonesa *feda*, existeix un altre mot. Tot i que avui ja ha reculat força, a la zona de l'Empordà, el Gironès i una part de la Selva, la denominació *ovella* conviu a vegades amb un altre nom: *avoia*, que seria recomanable d'escriure *avolla* en coherència amb el seu origen i, evidentment, amb la representació *ovella*. Una *avolla*, a més, per a alguns, és una altra cosa. En aquest cas grafiat amb *b*: una *aboia* és, literalment, 'l'ovella negra del ramat'. Així és com titulaven i subtitulaven el mensual d'humor publicat pel diari *El Punt*, que reprèn una de les denominacions del mamífer remugant usat per a la producció de llana vives en el nostre territori.

I és que la forma *avolla* o *avoia* era un terme dialectal de força extensió. Joan Coromines ja la va registrar a Sant Joan de Palamós, a Llambilles, a Calonge i a Santa Pau. El diccionari d'Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll (el monumental *Diccionari català-valencià-balear*) el recull a Sant Feliu de Guíxols, a Llofriu i a Caldes de Malavella. Fins i tot un autor nascut en els confins de la diòcesi de Girona, Prudenci Bertrana, dins l'obra *Proses bàrbars*, posa en boca d'una dona de pagès la denominació *aboies* per fer referència a unes *ovelles*. A aquesta

extensió segurament bastant superior a l'actual, sumem-hi l'antiguitat de la forma. Segons les dades que aporta el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de Joan Coromines (abreujadament, *DECat*) *avolla* o *avoia* és una forma prou antiga, que ja apareix en un document del segle XIII i en les *Ordinacions de Castelló d'Empúries*, de mitjans del segle XIV.

L'origen de l'avolla (o avoia). La forma *avolla* es pronuncia *avoia* per raons que tenen a veure amb l'evolució de la llengua a partir del llatí. D'on surt, però, aquesta forma típica de la nostra zona? És molt senzill. la paraula general en català, *ovella*, parteix d'una base llatina *Ovicula*. La nostra, en canvi, surt d'una altra base, *Ovucula*. La forma que avui conservem en aquesta part nord-oriental del Principat, per tant, no és una deformació recent de la paraula més estesa en català. Ben al contrari, és una forma que té uns orígens relativament reculats, que hem d'anar a buscar en el llatí parlat. I mentre *ovella* té parents il·lustres en altres llengües romàniques, el mot *avolla* potser no té tanta família escampada pel món, però sí que té algun germà no gaire lluny. En alguns dialectes de l'occità, aquesta llengua que es parla tradicionalment

en la part meridional de l'Estat francès, es coneixen formes del tipus *aolha* o *agolha*, que són una deformació d'un anterior *avolha* gairebé idèntic al que hi ha pel nostre territori.

L'avolla a les Gavarres. No ens ha calgut anar gaire lluny per trobar un nom de lloc que porta aquesta denominació. A Madremanya us parlaran d'un camp anomenat *Cua d'Avolla*. La major part, per no dir la totalitat, de les persones amb qui hem pogut parlar no ens saben donar cap explicació de l'existència d'aquest nom, ni de com va néixer. Però una cosa sí que la tenen clara: «aquí a Madremanya d'una ovella en diem *una avolla*».

L'any 1964 Joan Coromines va recollir també *Cua d'Avolla* en un lloc entre Monells i Sant Sadurní de l'Heura, amb la qual cosa el nom de lloc de Madremanya no seria un cas isolat enmig de les Gavarres, sinó que es repetiria en altres indrets. Xavier Favà troba *cues d'avoia* a Palafrugell i Calonge. I, si tornem al diccionari d'Alcover i de Moll, veurem que a Llofriu hi ha una *cua d'avoia* que es refereix a «una varietat de raïm que existia abans de la invasió de la fil·loxera, i que era de gra blanc, apinyadet, ni molt gros ni molt petit; els raïm tenien forma d'una cua de xai, i si eren ufanosos la tenien d'una ovella grossa; només s'empraven per a fer vi». Les informacions precedents condueixen a pensar que, encara que els veïns del municipi de Madremanya no en tinguin consciència, podria ser que en la seva zona s'hagués cultivat vinya, i concretament aquesta classe de raïm.

A molts pobles de les Gavarres encara és habitual sentir parlar d'«avoies» o d'«avolles» en lloc de «xais». FOTO: Consorci de les Gavarres.





INDRET

Pitu Basart > TEXT // Lúdia Masllorens > FOTOGRAFIA

Panedes

El veïnat que s'escampa entre Llagostera i Romanyà

Jo no vaig néixer a Panedes. Ni hi he viscut mai. Les meves pàtries són d'altres. Però a vegades toca passar per camins inconneguts. I com un Dant coix, perdut al mig d'una selva obscura, vaig buscar un virgili que em guiés per un indret que m'agradava però que desconeixia profundament. I no en vaig trobar un, sinó dos. El primer, en Joan, que va néixer a Llagostera; i un altre, en Miquel, que sí que va néixer a Panedes i que no se n'ha mogut mai.

No, en Joan no va néixer a Panedes; va venir al món al nucli urbà de Llagostera, el poble al qual pertany

aquest veïnat que mira cap a les Gavarres. Però la memòria d'en Joan *panedeja*, viu afectada pels records d'estades amb els amics d'infantesa a diverses cases –sobretot a can Balmanyà– i a molts topants d'aquest indret. Aquest meu primer viatge per Panedes fou fet sobretot a través de la paraula, del diàleg amb en Joan. Qui el coneix sap que la seva professió i el seu tarannà l'han fornit d'un esperit didàctic que als llocs en una matèria ens ajuda molt a fer-nos-la nostra. Aquesta voluntat explanadora del meu primer virgili em va permetre fer al seu costat un

primer acostament a Panedes: una aproximació, segons ell, epidèrmica, però, per a mi, altament il·lustrativa. I sobretot sentida.

Ara sé, per exemple, que no és un veïnat planer; planeja d'una part, la més meridional, en el cercle format pel bar Panedes, can Parera, ca n'Alou, can Bareia, can Vidal, el Molí d'en Llambí, la casa Nova d'en Llorenç, el mas Boix, can Lloberes, can Xiquet, can Cateura i can Bas; però es va elevat i pren formes ondulants a mesura que s'apropa als primers contraforts de Romanyà. Ara sé que Sant Ampèlit –el cor d'aquest

PITU BASART [Cassà de la Selva, 1960. Filòleg]

LÚDIA MASLLORENS [Caldes de Malavella, 1967. Professora i artista]



tros de país— és a la part més alta del territori i que té una petita capella amb una casa adjunta. Casa i capella pertanyen al Bisbat i són al costat mateix de can Torres i no gaire lluny de can Balmanya i cal Ferrer, a l'altre costat de carretera. El darrer que hi va tenir plaça va ser mossèn Anton Izquierdo, capellà vingut de l'Aragó abans de la guerra i que hi fou destinat si no de grat per força fins a l'any 1988. Era famós per la seva condició de caçador impenitent de guatlles. Conten que un cop mossèn Anton era al pla de la Font, en un camp on cantava la guatlla. Agotnat, la xarxa parada sobre el cereal, xac-xac, xac-xac, picant la *manxeta*, el reclam per acostar l'ocell; de sobte dos vailets del veïnat el van veure: «mossèn Anton, mossèn Anton!!» el cridaven gojosos. I ell, ajupit, xac-xac, xac-xac, picant la *manxeta*: res no el distreia de la feina important. I els nois, «mossèn Anton, mossèn Anton!», insistien. I tant van insistir que la guatlla, espantada, va agafar el vol. Llavors, enfurismat, mossèn Anton es va aixecar: «Sí, sí —els va dir— mossèn Anton, mossèn

Anton, mossèn collons! I ara qui atrapa la guatlla? Eh? Qui l'atrapa?» I va marxar enfadat.

Ara sé que els camps del pla de la Font —a la part de carretera que baixa de Sant Ampèlit abans d'enfilarse cap a Romanyà— tenen la *casina* més delicada del veïnat i un pi Gros que és com una termenada. I que, en aquest pla, en Callicó —que es deia així per ser marit de la Callicona— hi menava una vinya tot i que no en gaudia del fruit: «Mira, tu, vaig portant la vinya i el metge m'ha *quitat* el vi!» Ara, he après a mirar —a través dels ulls d'en Joan— aquests camps que trenquen la uniformitat dels boscos i creen illes d'un verd tendre, que endolceix els capaltards del molí d'en Llambí o de can Morató. Ara sé que prop de ca l'Anglada hi ha el suro de la Berruga —un embaràs suberós a punt d'esclatar— i que no gaire lluny hi ha el salt del Llop. Ara sé on puc trobar la desferra ciclòpia que havia regnat sobre aquest veïnat: el pi Gros de can Salvador —arbre monumental, catalogat i protegit— per obra i gràcia dels anys i d'uns malintencionats va començar

a malaltejar i avui jau aterrat esperant que la natura li acabi engrunant la immensa soca.

Ara sé que Panedes té clots foscos: un és la font —dita de Panedes i massa abandonada— de la qual raja l'aigua més rovellada, de gust i de color, que un hom hagi pogut considerar; un altre és el pou de les Goges, d'aromes màgiques de femelles d'aigua, de vapors eteris i desitjos masculins, incomplets com tots els desitjos que en són. En aquest llocs transiten ombres que en Joan admira: la d'en Josep Calvet —en Pitu Lep— que va comprar els terrenys de la font simplement per protegir-la; la de l'Emili Cantal, la de l'Agustí Coll i la d'en Francesc Falivene. Gent de principis, gent del país que va haver de fugir nord enllà per poder continuar pensant el que pensava. Gent que li ha deixat marca, de la qual parla amb passió i sentiment abans d'honorar-los amb silencis eloqüents i mirades perdudes.

En Joan em va parlar dels seus Panedes: d'aquell que el té captivat d'equilibri i de mesura; d'aquell al-

A l'altra pàgina, el nucli format per Sant Ampèlit i can Torres. En aquesta pàgina, en Miquel Virgili i can Morató vist des de l'era.

UNA MIRADA EN EL PAISATGE

Miquel Pairoli > TEXT // Xavier Albertí > FOTOGRAFIA

Girona, els pins, la muralla

El gran jardí de plàtans de la Devesa és una de les imatges que identifiquen Girona per a naturals i forasters. Per tant, si pregunteu a algú quin és l'arbre que relaciona amb la ciutat, és probable que la resposta més freqüent sigui el plàtan. Però pels carrers i places de Girona hi ha una gran varietat arbòria, arbres més o menys tradicionals, com til·lers o lledoners, i d'altres més exòtics, com el castanyer d'Índies o els ginkgos, que són presents a l'exemple urbà. D'entre els arbres de Girona, però, ens agraden en especial aquells pins que s'alcen als Jardins de la Muralla, a tocar la pujada de les Pedreres. Dècades enrere, quan estudiàvem a l'Institut Vicens Vives, el racó era ambigu i feréstec. Un bosquet embardissat que no convidava gaire a passejar-hi. Després, quan l'Ajuntament va anar endreçant el redol de les muralles, va canviar de mig a mig. El que havien estat els jardins de l'antic hospital militar es van convertir en els Jardins de la Muralla, públics, i aquell promontori

abandonat i cobert de vegetació va passar a integrar-s'hi. Ara, el conjunt és un racó tranquil, tancat d'una banda per la muralla i de l'altra pel tuonet dels pins, que s'alcen entre l'herba segada. És agradable seure als bancs, al pedrís de pedra que circumval·la el turó, o reclinar-se a l'herba i contemplar aquells pins. Algun és pinyoner, però la majoria són pinasses i allò que crida més l'atenció és l'escassa verticalitat que tenen. Han assolit una alçada considerable, però gairebé tots creixen inclinats i es decanten de forma capriciosa, algun d'ells fins i tot temerària. Són ben esporgats i el vent remou l'alta capçada que fa una remor intensa que predomina sobre el soroll urbà i us fa oblidar que sou en una ciutat. Vistos a distància, per exemple, des de la plaça de Salvador Espriu o, més lluny encara, ja que s'albiren fins i tot des del pont d'En Gómez o del passeig de Canalejas, aquests pins ofereixen una certa il·lusió romana. Aquells pins de Roma, pels turons, entre les ruïnes...

MIQUEL PAIROLÍ [Quart, 1955. Escriptor i articulista d'El Punt]
XAVIER ALBERTÍ [Cassà de la Selva, 1961. Empresari]

Essent-hi tan a prop, no resistiu la temptació de pujar a la muralla. El trajecte a través del corredor de la guàrdia, des del Jardí de la Infància fins a la Facultat de Lletres, permet la perspectiva més realista possible de Girona, sense moure's de la ciutat. Allò que veieu és Girona al natural, sense més adjectius que els que hi va posant la vista. Extramurs hi ha el barri de les Pedreres, mig residencial, mig suburbial. Fa dècades que aspira a ser urbanització de luxe, però encara té coses de raval i els xalets fantasiosos comparteixen els pendents amb les casetes amb galliner. Una barreja peculiar, amb torres modernistes, amb construccions a la moda nua i rectilínia dels últims anys i amb cases humils, populars, a qui

ja va tocant el rebre, inexorablement. Igual com va tocar el rebre a aquelles cases de Vista Alegre, construïdes amb el bon gust de l'obra dels anys 20 i 30, excel·lents testimonis de l'arquitectura familiar del modernisme i del noucentisme, que han estat gairebé totes enderrocades en els últims vint-i-cinc o trenta anys, amb una insensibilitat absoluta, amb una tolerància lamentable envers els interessos especulatius i sense ni un plany per la seva destrucció. Una vergonya que no hem sentit denunciar, ofegada pel cor massiu de lloances a la transformació que ha experimentat la Girona democràtica.



«Ara, el conjunt és un racó tranquil, tancat d'una banda per la muralla i de l'altra pel turonet dels pins, que s'alcen entre l'herba segada»



vència dels gironins. Aquesta trama de teulades, de patis i terrats. Potser sí que és cert que la vida pública d'una ciutat es defineix a les places, però la vida privada s'insinua en aquests terrats humils, amb roba estesa, alguns encara amb comuna en un racó, amb joguines escampades i andròmines oblidades. O en aquests patis on creixen palmeres i cedres i algun fruiter, petits racons privats de pau, alguns nets i endreçats, amb ombra i un banc per seure, d'altres abandonats al rovell i a la bardissa, perquè els qui en gaudiren potser ja són morts. Com els qui sotjaven l'enemic rere aquests merlets, ara esplaï de badocs, poetes i turistes 🍷

Des de la muralla s'observa la posició geogràfica de la ciutat i la seva configuració urbana. L'horitzó de ponent, amb la filera de muntanyes, del Montseny a Rocacorba, amb la fita central dels penya-segats del Far. Al sud, el campanar de Sant Miquel de Palau Sacosta; al nord, els edificis assistencials del puig d'en Roca. La vegetació asenyala el curs del Ter i passa a tocar la Devesa que, en temps de tardor, quan les fulles dels plàtans van morint i assecant-se, sota la llum daurada d'octubre, pren unes tonalitats meravelloses, del verd pàl·lid al color de les castanyes.

Les ciutats, però, són construccions humanes i, des de la muralla, a més de la geografia física, es contempla el teixit de la convi-

A PEU PER QUART

Ruta de terrissaires i rajolers

L'ITINERARI ÉS UN DELS 25 PROPOSATS PEL CONSORCI DE LES VIES VERDES I QUE ENS PERMET CONÈIXER EL POBLE DE QUART, ELS TALLERS DELS TERRISSERS I LES RAJOLERIES

Daniel Sabater > TEXT I FOTOGRAFIA

Durant el mes de juliol passat, va sortir als mitjans de comunicació el nou projecte del Consorci de les Vies Verdes de Girona: els Secrets de les Vies Verdes.

Aquest projecte de caire turístic proposa diversos itineraris temàtics, en què es destaquen els aspectes paisatgístics, botànics, històrics, geològics... que, a manera de rutes complementàries, permeten conèixer a fons els recursos propers a les Vies Verdes i aconseguir que els seus usuaris puguin ampliar les seves sortides a peu i amb bicicleta.

Per tal de difondre aquestes noves rutes, el Consorci de les Vies Verdes ha editat un mapa conjunt i una guia per a cada una de les tres Vies Verdes de les comarques de Girona. La informació és molt detallada i facilita a l'excursionista no només escollir la millor ruta, sinó també fer-ne el corresponent seguiment. Aquestes publicacions

es poden obtenir a les oficines de turisme situades a les poblacions per on passen les Vies Verdes.

Estudiant les diferents propostes, i de totes les opcions que hi ha als voltants de les Gavarres, he escollit la que transcorre pels volts de Quart. Des de sempre, i potser pel fet de ser de la Bisbal, on la ceràmica és també un sector econòmic important, he tingut simpatia pel poble de Quart. De fet, amb l'Assumpta Fabré i en Toni Martí, ara ja farà una colla d'anys, vam anar a filmar la rajoleria Quintana, rajoleria que ens trobarem al llarg del recorregut. No és estrany que el 'secret' de la Via Verda de Girona a Sant Feliu de Guíxols que ens proposen des de les Vies Verdes sigui conèixer les argiles i els terrissaires de Quart. Evidentment, que Quart sigui considerat com un dels centres ceramistes de Catalunya no és pas un secret, però podem fer aquesta ruta per tenir una

nova oportunitat de conèixer aquest territori, més enllà de passar ràpidament pel carril bici en direcció a Sant Feliu.

La ruta comença al quilòmetre 35 de la Via Verda de Girona a Sant Feliu de Guíxols, just davant del local social i de la bòbila, on destaca la xemeneia, que tendeix a corbar-se a la part més alta. Girem a la dreta pel carrer Modeguer, passem per la zona esportiva de Quart i girem al primer carrer a la dreta. A la següent cruïlla, tornem a girar a la dreta i enfilem el camí de les Brugueres, tot passant per sota la variant de la C-65 de Quart. El camí asfaltat puja entremig de bosc fins a trobar, a mà esquerra, un camí de terra. Aquesta cruïlla està senyalitzada i ens indica el camí per continuar la ruta de les argiles i els terrissaires. La pista transcorre per un planer d'extensos camps de conreu. Seguim sense problemes fins a trobar una cruïlla de camins, també senyalitzada. Al cap de pocs metres, seguim recte pel camí asfaltat que passa per una zona urbanitzada de grans finques envoltades per altes i frondoses tanques vegetals. Els camps de conreu que ens queden a la banda dreta del camí, sota el sembrat, amaguen el principal recurs geològic per a la fabricació de ceràmica: l'argila. A la cruïlla següent, i tal com



En Josep M. Quintana treballant a l'obra de can Creuet.

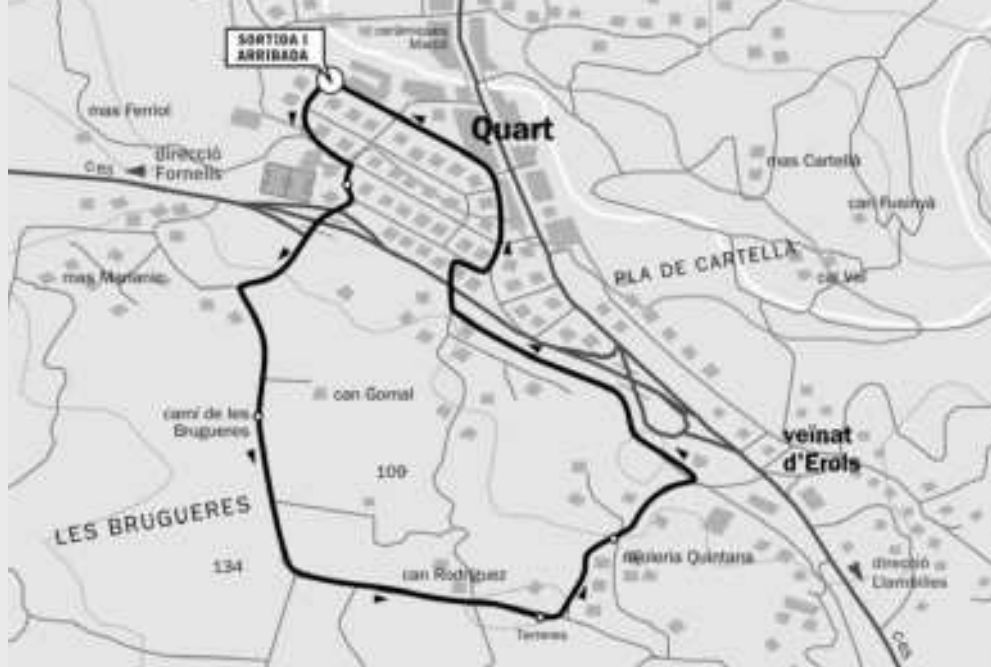
SORTIDA I ARRIBADA Quart
RECORREGUT Aproximadament 4 km
TEMPS DEL RECORREGUT 1 hora, a peu
UNA ÈPOCA Tot l'any
ELEMENTS D'INTERÈS paisatge de l'entorn del camí de les Brugueres, la rajoleria Quintana
RELACIÓ DE DISTÀNCIES Quart-la bòbila (0 km), zona esportiva (0,2 km), pas sota la C-65 (0,4 km), camí de les Brugueres (1 km), rajoleria Quintana (1,8 km), enllaç Via Verda (2 km), Quart-la bòbila (3,8 km)



ens indica la senyalització, hem de girar a l'esquerra, tot baixant per un suau pendent. Ja des d'aquest punt podem observar tot un conjunt de coberts i pilons de terra al voltant del mas Creuet. Arribats al portal d'entrada del mas Creuet, veurem l'era on s'acumula el material d'obra que s'ha cuit a la rajoleria. Som a la rajoleria Quintana, tal com llegim a cadascun dels palets. Podem entrar-hi i fer un cop d'ull a les diferents tipologies de material, i fins i tot ens podem acostar al cobert per observar com es treballa la terra i com es fan les diferents peces.

La ruta segueix baixant pel camí asfaltat fins a trobar el traçat de la Via Verda. En aquest punt, girem a l'esquerra i, en direcció a Girona, retornem al punt d'inici pel carril bici. Entrem al nucli urbà de Quart, i arribats un altre cop a la bòbila podem donar per finalitzada la ruta 🚶.

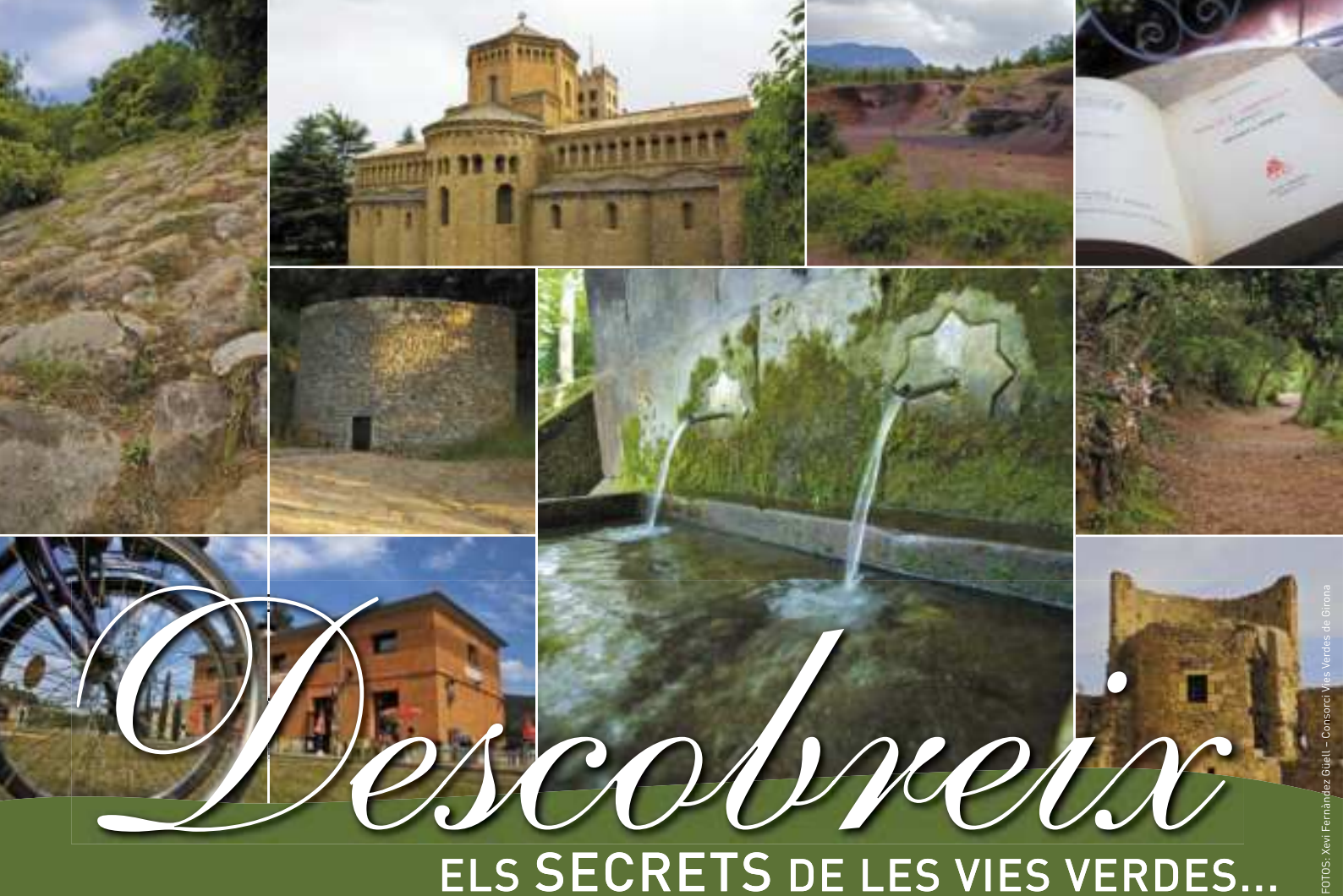
Un terrisser treballant al torn // FOTO: Consorci de les Vies Verdes de Girona.



Can Creuet: vuit generacions de rajolers

Quan faig la visita a la rajoleria Quintana, parlo amb en Joan Quintana i en Josep Maria, pare i fill, que formen part de la setena i vuitena generació de rajolers. Segons m'expliquen, tenen documents que demostren que des de 1784 la seva família treballa en aquest ofici. Són molts anys i moltes generacions, però ells continuen treballant l'argila com els seus avantpassats. «Poques empreses poden dir que fan el mateix des de fa 225 anys», comenta en Joan. Actualment són sis treballadors, incloent-los a ells i en Jordi, el germà d'en Josep Maria. Segons en Joan, no fa gaires dècades, entre Quart i Llàmbilles hi havia més de 40 terrissers i rajolers.

Fem la visita a les instal·lacions i m'expliquen els diferents processos per arribar a obtenir la peça desitjada: preparar la terra al *plaçal*, amassar les argiles d'aigua a la bassa per fer-ne la barreja, portar-la a l'era per fer les peces amb els motllos i posar-les a assecar. Actualment, i a diferència dels seus avantpassats, ja no preparen les peces directament a terra, sinó que utilitzen uns bancs de treball que permeten treballar a peu dret. L'assecatge de les peces també es fa utilitzant llargues estanteries instal·lades a cobert. «Bé, s'han de millorar les condicions de treball, no?», comenta en Joan. Un cop assecades les peces, es carrega el forn per fer la cuita. Per donar temperatura fan una encesa amb llenya. De feixines, ja no se'n fan i ara utilitzen brancada i llenya gruixuda. Per arribar a les temperatures de cocció del material, es projecta una flama per la foganya mitjançant un canó alimentat amb gasoil. Per donar el punt final, i durant les darreres hores de la cuita, es torna a carregar la foganya de llenya perquè sigui la flama d'aquesta que permeti aconseguir els colors flamejats tan característics de les rajoleries. En Joan afirma que molts clients els comenten que imiten molt bé els rajols antics, però ell sempre els respon orgullós: «Nosaltres no imitem, nosaltres fem les peces tal com es feien vuit generacions enrere». Poca broma 🚶.



Descobrir

ELS SECRETS DE LES VIES VERDES...

Els Secrets de
les Vies Verdes
poden ser teus!



INFORMACIÓ
www.viesverdes.org

Admiro la majestat del xiprer,
la fulla tan ben dibuixada del roure,
la tendresa dels pollancs, i l'escabellament
dels desmais, però el meu arbre,
per discret, per la seva fulla perenne,
la soca rugosa de suro, és l'alzina sagrada.
Les Gavarres, totes un alzinar, a l'hora
de la posta quan el sol les besa de biaix,
semblen de vellut.

Mercè Rodoreda, Romanyà, 1976